

Frit Norden

Temanummer med
sammendrag af oplæg fra

Nordisk Folkerigsdag 2014

i KØBENHAVN
- den 1. til 4. august

Oplægene ligger i
uforkortet form på
hjemmesiden.
Klik direkte på det
relevante link.,
(du finder det
umiddelbart efter
teksten.)

God fornøjelse!

Nordisk Folkerigsdag
2014 takker Fritt Ord (N)
og Rådet for Bæredygtig
Trafik (DK)
for økonomisk støtte!

INDHOLD:

- s. 2 Program for dagene
- s. 4 **Velfærdsstat eller konkurrencestat?**
Jørgen Goul Andersen, DK
- s. 8 **Afdemokratisering af det offentlige**
Asbjørn Wahl, N
- s. 12 **Det handler om ånd!**
Birgit Kirkebæk, DK
- s. 16 **Konkurrencestaten slår dem ud**
Ole Meldgaard, DK
- s. 18 **Riktlinjer för folkhögskolor som glokala omställningscentra.**
Mats Ehn, S
- s. 22 **Det stora tågrånet**
Mikael Nyberg, S

Nordisk Folkerigsdag 2014

i KØBENHAVN

- den 1. til 4. august 2014

I början av augusti samlades en grupp nordbor till **Nordisk Folkemöte/Folkriksdag** i Köpenhamn för att under ett par dagar diskutera **DEMOKRATI OCH VÄLFÄRD UNDER PRESS.**

Programmet ses her til højre.

*Festligt samvær
Søndag aften*

FREDAG d. 1. AUGUST

Ankomst – indskrivning fra kl.19
I Det Grønlandske Hus, Løvstræde 6, 1152 Kbh. K

Kl. 20 DET NORDISKE ALTERNATIV

ved repræsentant fra Folkebevægelsen mod EU

Kl. 21 NORDISK KULTURELT INDSLAG

LØRDAG d. 2. AUGUST

i Valby Kulturhus, Valgårdsvej 4, 2500 Valby
Indgang fra Toftegårds Plads.
Nær Valby Station

9:00 VELFÆRDSSTAT ELLER KONKURRENCESTAT

Professor Jørgen Goul Andersen

10:30 Pause

10:45 MENNESKESYNET BAG NEOLIBERALISMEN

Dr. Pæd Birgit Kirkebæk

12:15 Frokost

13:30 AFDEMOKRATISERING AF DET OFFENTLIGE

Leder af "For velferdsstaten"
Asbjørn Wahl, Norge

15:00 Pause

15:30 KONKURRENCESTATEN SLÅR DEM UD !!!

Chefkonsulent på Koføeds Skole Ole Meldgaard

17:00 Afsluttes det fælles program, så denne aften er "fri til eget brug".

SØNDAG d. 3. AUGUST

i Valby Kulturhus, Valgårdsvej 4, 2500 Valby
Indgang fra Toftegårds Plads.

9:30 GLOBALA OMSTÄLLNINGSCENTRA – den nordiska folkhögskolan som arena och aktör

Mats Ehn, medarbejder ved FOLAC,
Folkbildning – Learning for active Citizenship

11:00 pause

11:15 DEN NORSKE GRUNNLOVEN 200 År – enig og tro til Dovre faller ?

Berit Ås

12:45 Frokost

13:45 DET STORA TÅGRÅNET

– konkurransutsättningen av den svenska
järnvägen
Mikael Nyberg

NB. Dette program punkt afholdes i samarbejde
med Rådet for Bæredygtig Trafik, Danmark

15:15 Pause

15:45 Næste års Folkerigsdag

18.30 FÆLLES MIDDAG

La Petanque Rømersgade 9 kld.
Tilmelding ved indskrivningen fredag.

MANDAG d. 4. AUGUST

11 - 15 KANALRUNDFART og
besøg på NORDATLANTENS BRYGGE
Afslutning

Aviaja Lumholt gjorde det kunststykke, at føre os alle væk fra København, op til Grønlands mørke vinter med sin både nutidige og traditionelle udgave af Grønlandsk trommedans. En stor oplevelse!

Berit Ås,
Kvindesagens
Grand old lady i
Norden, holdt et
veloplagt oplæg
Det er ikke med i
dette blad, men
findes på:
[http://
fritnorden.dk/
NF2014/as1.pdf](http://fritnorden.dk/NF2014/as1.pdf)

Birgit Kirkebæk citerar Författaren Zygmunt Bauman som påpekar att vi har gått *“från ett produktions-samhälle, där alla kunde delta, till ett förbrukarsamhälle, där enbart de som har resurser kan vara med.”*

Man har därför börjat tala om DEN DEFEKTA FÖRBRUKAREN, som ett problem i dagens samhälle. En person som inte konsumerar sin beskärda del av de producerade varorna och tjänsterna, anses som suspekt och oansvarig.

Den språkliga dekonstruktionen är också viktig att lägga märke till och försöka motarbeta Ord som *solidaritet och medmänsklighet* och uttryck som *“allas lika värde”* undviks. Dagens unga vet knappt vad de orden betyder längre.

Birgit Kirkebæk anser att det inte är förvånande att aktiv dödshjälp åter blivit populärt att diskutera i Danmark. Fenomenet ligger i linje med en brutalisering av samhällsklimatet.

Så vilka motkrafter kan vi ta till, vi som inte vill se den här utvecklingen fortsätta?

Gunilla Winberg
Formand for Fritt Norden Sverige

Hele artiklen ligger på
[http://fritnorden.dk/NF2014/
Miljomagasinet_nov2014.pdf](http://fritnorden.dk/NF2014/Miljomagasinet_nov2014.pdf)

Den nordiske velfærdsmodel – økonomisk triumf, men politisk pres

Jørgen Goul Andersen
Nordisk Folkemøde
Valby Kulturhus 2. august 2014

Jørgen Goul Andersen:

Den nordiske velfærdsstat

Man har talt om 3 velfærdsmodeller:

- den kontinentaleuropæiske, der tilstræber tryghed for alle - på deres niveau
- den angelsaksiske, der giver fattigdomsbeskyttelse
- den nordiske, der yder tryghed og lighed som medborgere.

Hvad er så det nordiske ved den nordiske model?

Man kan svare, at det kan ses af de velfærdsstater, vi har i Norden. Eller man kan sige, at vi har en særlig velfærdsmodel i Norden. Jeg foretrækker det sidste svar. Det betyder, at nordiske velfærdsstater kan blive mindre nordiske, og at andre landes velfærdsstater kan blive mere nordiske. Island er et eksempel på, at en nordisk velfærdsstat kan blive mindre nordisk. Det var i perioden 2000 - 2008. Siden er Island blevet mere nordisk igen!

De nordiske lande rider med på alle internationale reformbølger, hidtil som regel uden at blive mindre nordiske af den grund.

Jørgen Goul Andersen er professor ved Ålborg Universitet - institut for statskundskab.

Han har forsvaret velfærdsstaten mod konkurrencestaten, som her i landet blev introduceret af professor Ove Kaj Pedersen

Skotland har Norden som ideal, både med hensyn til forfatning og velfærdsstat. Mange EU-lande har udviklet sig i nordisk retning.

Men hvad er da det nordiske?

- Universelle skattefinansierede ordninger dominerer.
- Vi har høje mindstesatser, der hænger ubrydeligt sammen med høje mindstelønninger og moderate lønforskelle.
- Der er en omfattende og solidarisk deling af risici.

Resultatet er,

- at der er en relativt lav ulighed og relativt få fattige,
- at vi har en høj beskæftigelse livet igennem,
- at der er en omfattende offentlig service, specielt for børn og ældre, hvilket understøtter familier, hvor begge arbejder meget.

2 velfærdsvisioner:

Vi taler om 2 velfærdsvisioner

- velfærdsstaten og konkurrencestaten. Begge har et positivt samspil med markedet.

Velfærdsstaten gavner økonomien. Det er visionen i de nordiske lande (og til dels i EU).

Konkurrencestaten underlægger sig markedet, skal først og fremmest tjene markedet. Det er visionen i USA (Washington consensus 1990) og i Singapore, hvor man taler om en produktivistisk velfærdsstat.

I Norden har vi set klassiske socialdemokratiske politikker fra 1950'erne indrettet på at fremme konkurrenceevnen og indgå i bestræbelser på at holde liv i hensygnende industrier. En del af strategien er, at lav-produktive arbejdspladser rationaliseres eller udflyttes.

Har vi råd til det?

Er der et aldersproblem?

Det er stort set løst i Norden, med Finland som undtagelse. Men i mange europæiske lande er det ikke løst, om end afhjulpet - og med markante forringelser. Det er et kæmpeproblem i Kina, hvor der er en overordentlig lav pensionsalder.

Danske pensioner berømmes andre steder, de kåres til verdens

bedste. Regner man på det, viser det sig, at Danmark har det mest omfordelende pensionssystem i Europa på langt sigt, og at uligheden snarere falder end stiger, når arbejdsmarkedspensionerne er fuldt indfaset - "Ældrebyrden" er i alt væsentligt finansieret i Skandinavien. Det er ikke nødvendigt med besparelser/forringelser eller skattestigninger.

I Danmark er aldringen finansieret:

Pension + ældrepleje + ekstra behandling i sundhedsvæsenet er betalt af

- senere tilbagetrækning,
- skat af pensionsopsparing
- og besparelser på folkepensionen.

Men mange borgmestre er bekymrede. De ser, at kommunerne er forskelligt stillet - når de rige supersunde ældre koncentrerer sig i særlige områder. De ser også, at staten stilles bedre end kommunerne.

Er globaliseringen en udfordring?

Globalisering er et nyt begreb fra begyndelsen af 90'erne, en nyliberal term.

Det er knyttet til en forestilling

om nye nødvendigheder, ligesom begrebet konkurrencestaten. De nordiske velfærdspolitikker var imidlertid allerede fra 1950'erne indrettet på at spille positivt sammen med konkurrenceevnen.

Det er ofte hævdet, at vi må vælge mellem at acceptere mere ulighed for at få fuld beskæftigelse, eller at acceptere arbejdsløshed som betaling for at beholde lighed. Men det alternativ modsiges af udviklingen i de nordiske lande, hvor der er mindre arbejdsløshed og højere beskæftigelse blandt lavtuddannede end i USA.

Er globaliseringen en trussel mod velfærd?

Det har det ikke været til nu. Der er forsvundet 100 000 ufaglærte jobs, men antallet af ufaglærte arbejdere er faldet endnu mere.

Desværre er uddannelsesrevolutionen gået i stå. De 50-60-årige er næsten lige så veluddannede som de unge. Det er afgørende vigtigt at få løftet uddannelsesniveaue, især på de faglige uddannelser. Det er egentlig ikke noget nyt, men området er blevet forsømt.

Hvorfor så svært at komme ud af krisen? Regeringen tog fejl af sygdommen

Regeringens diagnose: Konkurrenceevne-krise

Måske ikke helt forkert, men flere sygdomme?
Hvilken er værst? Hvordan påvirker behandlingen af den ene sygdom den anden sygdom?

Den anden sygdom: Konsolideringskrise efter at boblerne er bristet:

- firmaerne konsoliderer sig
  - forbrugerne konsoliderer sig (boligejerne mistede knap 50 pct. af friværdierne)
  - bankerne konsoliderer sig = kredit-tørke
- = HVOR SKAL VÆKSTEN SÅ KOMME FRA?

Hvilken vej skal politikken gå, ud fra de to diagnoser?

Bolig- og kredittobler: Svær at komme ud af. Alle vil konsolidere sig.

- Privat forbrug i stå, investeringer i stå, kredittørke for små virksomheder og iværksættere

Hovedudfordring: Indenlandsk efterspørgsel

Konkurrenceevne: Kort sigt: Lønnen ned, produktiviteten op. Langt sigt: Uddannelse / innovation

Hovedudfordring: Eksportere sig ud af krisen

Krisen efter 2008

Man har beskæftiget sig meget med den økonomiske krise, ikke mindst med årsagerne.

De danske vælgere har ment, at det var bankerne, ikke politikerne, der havde skylden.

Fogh-regeringen begik fejl, der skabte krisen:

- den førte en slap finanspolitik,
- kreditliberaliseringen kom ud af kontrol, og
- myndighederne skred ikke

ind over for bankernes risikovillighed.

Det gav en ekstrem bolig/kredittobler. Løkke og Thorning forlængede krisen.

Det har vist sig meget vanskeligt at komme ud af krisen.

Regeringen tog nemlig fejl af krisens årsager. Dens diagnose var, at det var en konkurrenceevne-krise. Det var det også, men det er ikke hele sandheden.

Efter at bolig/kredit boblerne er bristet, viser sig også en konsolideringskrise. Alle vil konsolidere sig - firmaer, forbrugere, banker - og det vil sige absolut ingen vækst. Problemet bliver at skaffe indenlandsk efterspørgsel. Med hensyn til konkurrenceevnen - man siger, at vi må eksportere os ud af krisen. Men det viser sig nu, at eksporten er OK, mens den indenlandske efterspørgsel er helt død. Det er problematisk.

Alt i alt kan vi fastslå, at krisepolitikken har skadet økonomien, og dog står den nordiske velærdsmodel stærkere end nogensinde.

Mere vedr. Goul Andersens oplæg: <http://fritnorden.dk/NF2014/indledere.html>

Asbjørn Wahl:

Afdemokratisering af det offentlige

"Nasjonalstatens tap av makt og innflytelse er kun av det gode. Dermed mister nemlig regjeringene muligheten til å misbruke sin makt ved å vedta for høye skatter og ta opp inflasjonsdrivende gjeld. Det tvinger fram en sunn disiplin."

(The Economist, 7.10.1995)

Avdemokratisering av det offentlige

En hovedkonklusion i den norske magtudredning fra 2003 var, at demokratiet er svækket til fordel for øget markedsagt og øgende retsliggørelse:

"Samlet set er mere magt overført til organer og aktører, som ikke står til politisk valg og ikke kan kastes i valg."

"Folkestyret er under pres. Beslutninger overføres i økende grad til aktørene i markedene, til kapitalstærke privatpersoner, og organisationer, byråkrater og andre, som ikke står til ansvar overfor folket i valg. Dette fører til sviktende tillid, avmagt og mindre engasjement og deltagelse i samfunnsspørsmål hos folk flest."

(Den rødgrønne regjerings-erklæringen i Norge, 2005)

Tre vigtige udviklingstræk bidrager til å svække og undergrave demokratiet i samfundet:

- 1) Politisk tilbagetrækning (frivillig abdikation) gennem afregulering og privatisering.
- 2) Politisk forhindring gennem organisations- og ledelsesformer i det offentlige (new public management).
- 3) Politisk (omgåelse) gennem overnationale aftaler og institutioner (eksempel: TTIP, TISA)

Mange reguleringer er indført som resultat af faglig og social kamp for at beskytte arbejdstagere, kvinder, børn og miljøet mod frimarkedskapitalismens ekcesser.

Mange af de store sociale fremskridt, vi oplevede i velfærdsstatens storhedstid, blev netop gennemført gennem politiske reguleringer - samt gennem øget offentligt ejerskab.

Afregulering og privatisering virker modsat - beslutninger overføres fra politikken til markedet.

Kapitalkontrol og magt

Afviklingen af kapitalkontrollen er den enkeltbeslutning, som har

Asbjørn Wahl er national koordinator i For velferdsstaten, en norsk fagforeningsalliance, som kæmper mod privatisering og deregulering og for at beskytte de sociale resultater af velfærdsstaten.

økonomien - til at økonomien i stigende grad styrer politikken. Vi ser overskud af finanskapital på desperat jagt efter profitable investeringer. Dette har resulteret i en finansspekulation uden sidestykke og massive angreb på

Offentlig kontra privat

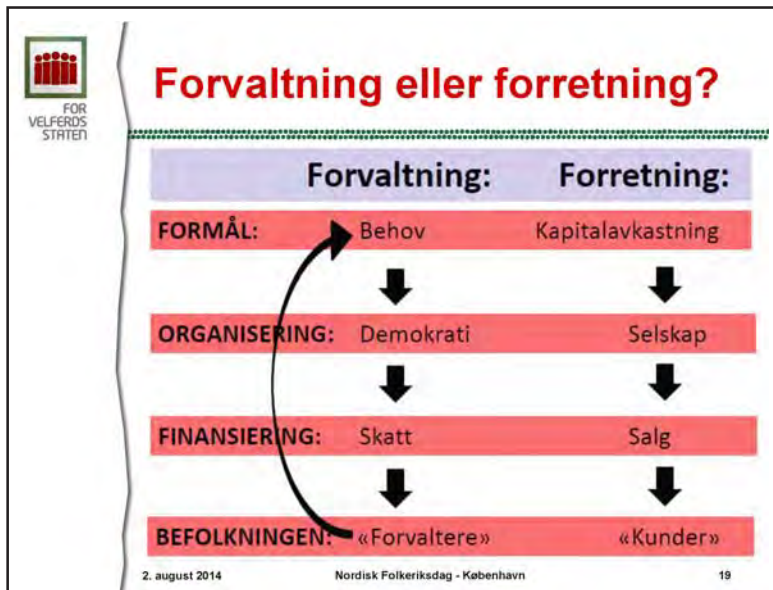

Kommunestyret:	Konsernstyret:
<ul style="list-style-type: none"> •Folkevalgt organ •Forvalte fellesskapets skattemidler og innbyggernes behov •Styres ved demokratiske prosesser, innsyn og kontroll	<ul style="list-style-type: none"> •Utpekt av eierne •Sikre avkastning på investert kapital •Styres av lønnsomhetsvalg, pris- og inntjeningsfokus

2. august 2014 Nordisk Folkeriksdag - København 18

betydet mest for magtforskydningen de sidste tiår. Når kapitalens bevægelighed ikke kan begrænses politisk, må politikken gøres attraktiv for kapitalen - og demokratisk styring begrænses. Trusler om kapitalflugt svækker også fagbevægelsen. Fra politisk styring af

den offentlige sektor. Her udgør demokratiske processer og institutioner en barriere mod kapitalens ekspansionsbehov. Den økonomiske krise benyttes som et påskud til yderligere privatisering (eksempel Grækenland).

Globalisering er ingen naturlov - men et resultat af afregulering og kapitalens krisestrategi.

Overnationale aftaler

Reguleringer og demokratiske organer på lokalt og nationalt niveau betragtes som barrierer for kapitalens frie bevægelse og dens fortjeneste. Det er blevet en væsentlig strategi at omgå disse barrierer gennem bindende overnationale aftaler og (ikkefolkevalgte institutioner. Internationale "handelsaftaler" har fået en central rolle i denne strategi (TISA, TTIP etc.) Her må investorers adgang til at klage over statsbeslutninger ("Investor - to state dispute mechanism" vurderes som vigtig.

I Europa er EU vigtigste aktør

EU har altid haft et demokratisk underskud. Efter finanskrisen i 2008 er de ikkedemokratiske, autoritære tendenser styrket betragteligt. En række nye pagter og ny lovgivning har givet formidabel magt til Kommissionen og Trojkaen (Centralbanken, Kommissionen og IMF). Trojkaen har nærmest afsat og indsat regeringer. Angrebsmålet har været velfærdsstaten og fagbevægelsen.

EU har gennemgået en stigende afdemokratisering:

- 1) Det europæiske semester - medlemslandenes statsbudget skal til godkendelse i Kommissionen.

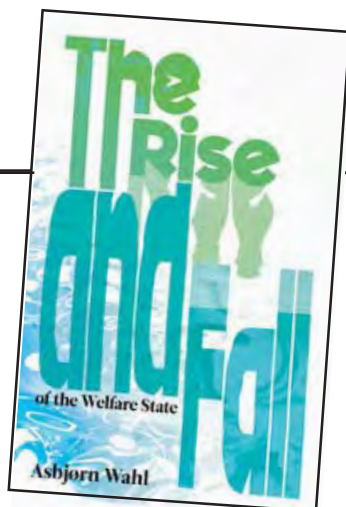
- 2) Europluspagten - en aftale om deregulering, stramninger og nedskæringer.
- 3) The sixpack - en ny økonomisk styring, nedskæringspolitik med sanktionsmidler.
- 4) Fiskalpagten - rummer det samme, men er ikke en del af EU
- 5) Resultatet er et stadig mere autoritært EU - samtidig skærpes modsætningerne indad i EU - en farlig mikstur.

Resultater og konsekvenser

Der sker en koncentration og centralisering af magt til finanskapitalen og multinationale selskaber. Et voksende gab mellem løfter og realiteter bidrager til at skabe politikerforagt.

Valgdeltagelsen er dalende: 43% ved sidste EU-parlamentsvalg. Arbejderbevægelsen har gennemgået en omfattende afpolitisering og afradikalisering. Den sociale og politiske krise fremmer tilslutningen til højrepopulisme, fascisme og racisme.

Mere vedr. Asbjørn Wahls oplæg: <http://fritnorden.dk/NF2014/indledere.html>

The Rise and Fall of the Welfare State
By Asbjørn Wahl
ISBN: 9780745331409
Extent: 256pp
Release Date: 07 Nov 2011
Size: 215mm x 135mm

“Asbjørn Wahl provides us with indispensable insights into the crisis of the welfare state in the West. More than that, he offers a roadmap to the future, one that focuses on the active engagement of citizens and civil society in the creation of new progressive vision in the post-globalisation era. This book challenges all of us to think outside the box to preserve the gains of the social democratic model while avoiding its pitfalls.
(Walden Bello, Professor of Sociology at the University of the Philippines)

Birgit Kirkebæk:

Det handler om ånd

Birgit Kirkebæk er fhv. Lektor ved Danmarks lærerhøjskole, professor ved Universitetet i Oslo. Hun har skrevet en række bøger om åndssvageforsorgens historie, bl.a. om de to øanstalter Livø og Sprogø for hhv. "kriminelle og vagabonderende mænd" og "letfærdige og løsagtige« kvinder"

Ved læsning af Ove k. Pedersens bog "Konkurrencestaten" blev et ændret menneske- og samfundssyn - en ændring fra at tænke i kollektiv omsorg til at tænke i individuel konkurrenceevne meget synlig for mig.

Pedersen skriver, at det vigtigste formål med hans bog er "at vise, hvor dybtgående og afgørende skreddet fra velfærd til konkurrence egentlig er, og hvordan det ikke bare er den politiske økonomi, der er forandret, men især den politiske kultur".

Opsyn på Tvangsarbejdsanstalten
Saxenhøj ca. 1890

Individualiseringstendensen og vurderingen af konkrete menneskers brugelighed eller ubrugelighed ser ud til at være to sider af samme sag.

Pedersen skriver, at skiftet fra velfærdsstatens til konkurrencestatens menneskesyn begyndte i 1991 med blandt andet PISA-undersøgelser. Han skriver, at hvor velfærdsstaten skriver om den uerstattelige person, der skal dannes gennem tilværelsesoplysning og demokrati ud fra en forestilling om, at alle skal have lige mulig-

Dårlig moral – eller syg?

- De mennesker, der blev bortsendt til Amerika fra Tvangsarbejdsanstalten blev vurderet moralsk med svag evne og vilje til at klare sig selv
- De mennesker, der blev indsat på ø-anstalterne Livø og Sprogø blev vurderet diagnostisk som arvemæssigt defekte
- Der var for en stor del tale om enslydende beskrivelser af adfærd og "naturel"

Med eller uden "fri vilje"

- De bortsendte fra Tvangsarbejdsanstalten blev vurderet moralsk. I det lå også en forventning om, at de ville kunne mobilisere deres "frie vilje" og tilpasse sig arbejdsliv og samfund
- De internerede på Livø og Sprogø blev opfattet som arvemæssigt defekte uden fri vilje, men som styret af deres egne indre defekte og impulsive programmer. Derfor kunne de ikke gives fri

Fordel eller ulempe

- Var den retoriske og faglige vending fra den sjælelige opfattelse af den frie viljes mulighed til diagnosens mere lukkede kategori en fordel eller en ulempe for de pågældende personer? Hvad blev de befriet fra? Og hvad gik de ind til?
- Faktum er, at de styrende professionsutopier skifter og dermed også den anvendte retorik

Tvungen har mange ansigter

- Tvang til udrejse i det ene tilfælde
- Tvang til sterilisation i det andet

hed til oplysning og medbestemmelse, så taler konkurrencestaten om personers egen nytte, nødvendigheden af at tilskynde til uddannelse og om lige muligheder for at få et arbejde.

"I den velfærdsstatslige periode skal personen dannes for at påtage sig et (med)ansvar for fællesskabet," skriver Pedersen. Det betyder, at de skal anerkendes som ligeværdige borgere for at kunne blive det, dernæst skal den enkelte hjælpes til at forstå, at han eller

hun har en forpligtelse til at realisere sit eget potentiale gennem social mobilitet. Og endelig har den enkelte forpligtelse til gennem demokratisk deltagelse at yde indflydelse på, hvad der skal gælde som politiske mål.

I konkurrencestaten er det ikke personen selv, der er uerstatelig, men personens værdi afhænger af, i hvilken grad han eller hun er i stand til at maksimere sin egen nytteværdi gennem selvrealisering. Personen skal gennem uddannelse tilskynde

Det blev synligt i vores forskning

- At der i nutiden er sket en glidning af værdighedsbegrebet i Danmark, så det både omtales som det at have eller bevare sin værdighed og som det at være værdig, fordi man gør sin pligt og bidrager til det fælles
- At de, der ikke bidrager til det fælles i stigende grad ses som muligt uvillige til at påtage sig arbejde, hvorved det gamle uværdighedsbegreb og den gamle moralitetsforståelse genitalesættes i udvidet form

des til at yde det maksimale ud fra et egennyttesperspektiv. Det er det bærende i konkurrencestatens opfattelse af, hvad der driver os som mennesker.

Der foregår en kamp om personen, skriver Pedersen, en kamp mellem velfærdsstatens ideologi og konkurrencestatens:

- 1) I velfærdsstaten er "lighed det samme som den enkeltes lige værdighed, hvoraf følger statens forpligtelse til at give alle lige muligheder (herunder for uddannelse og demokratisk deltagelse).
- 2) I konkurrencestaten er "lighed det samme som den enkeltes mulighed for at realisere sin egen nytte, hvoraf følger forpligtelsen til at give alle lige muligheder (ved at de får adgang til de samme færdigheder).

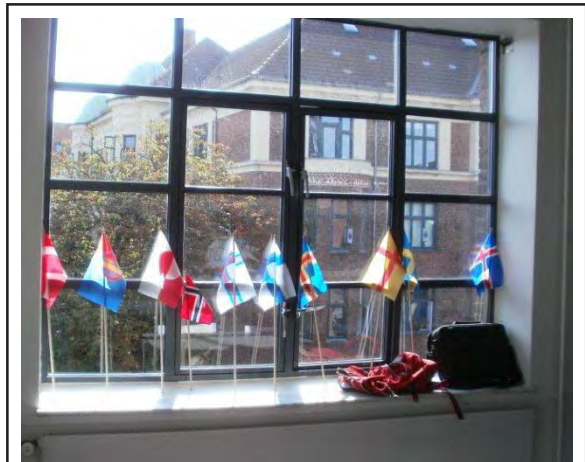
Det er synligt for enhver, at der pågår en kamp, der handler om, hvilket menneske- og samfundssyn der skal råde fremover, når det gælder omsorgen for mennesker, der ikke kan klare sig selv. For mig at se er det nok så meget en kamp om "ånd" som om velfærdssamfundets materielle goder. Her vil jeg henvise til en kronik "Markedet - omkring os og i os" af tidligere forlagschef og redaktør Niels Kølle. Dette "i os" henviser til nødvendigheden af at indse, at ikke alene andres, men også ens eget menneske- og samfundssyn kan flytte sig og blive kynisk, hvis vi ikke passer på og fortsat arbejder på kollektiv solidaritet og ansvarlighed. Det handler ikke alene om at fastholde en materiel standard for alle, men også om at bevare en menneskekærlig ånd af anstændighed.

*Hele Birgit Kirkebæks oplæg:
<http://fritnorden.dk/NF2014/kirkebak1.pdf>*

Elisabeth Andersen og mor

Elisabeth Andersen, er kunstneren bag både dette grafiske billede, og billedet af egen tvangs-sterilisation på side 13. Stærke vidnesbyrd fra et medmenneske.

HUSK kontingentindbetaling for 2015

- gerne med et gavebidrag så Foreningen Frit Norden kan fortsætte sine aktiviteter i 2015.

Medlemskab pr. år..... 200 kr (par 250 kr)
Studerende og ledige ..100 kr (par 150 kr)
Husk at angive navn, adresse og e-post ved indbetaling.

Bank reg.nr. 1551 Konto nr. 317 7920

Ole Meldgaard:

Konkurrencestaten slår dem ud

Konkurrencestaten, selve navnet lyder som en trompetfanfare. Bliver det fremtidens velfærdsstat? Eller bliver det afløseren for velfærdsstaten?

Konkurrencestaten er ikke nogen helt ny opfindelse. De sidste 25 år har vi bevæget os fra en velfærdsstat hen imod en konkurrencestat.

På socialområdet siger vi, at vi har bevæget os fra welfare to workfare, fra passiv til aktiv socialpolitik, fra tilbud til krav, fra rettigheder til pligter. De sociale ydelser er blevet lagt om, de har fået andre formål, og de er blevet gjort betingede af borgernes medvirken efter princippet om hjælp til selvhjælp, i nogen tilfælde hjælp dig selv. Ydelserne gives med en anden hensigt end tidligere. Ydelserne i dag skal være med til at hjælpe modtageren i gang igen, få nye kompetencer og dygtiggøre sig, så vedkommende igen kan træde ind på arbejdsmarkedet.

Arbejdskraften skal være konkurrencedygtig på arbejdsmarkedet. I den klassiske velfærdsstat handlede det om at regulere markedskræfterne. I konkur-

rencestaten reguleres den enkeltes adfærd, så den bliver konkurrenceegnet, og arbejdsudbuddet stiger.

Socialpolitik er i vid udstrækning blevet beskæftigelsespolitik. Alting fokuserer på arbejdsmarkedet og udvidelsen og opkvalificering af arbejdsstyrken. Derfor er kodeordene motivation og kvalificering, Konkurrencestaten handler om måden og betingelserne, de sociale ydelser leveres på. De skal tilskynde og motivere, men ofte mister de udsatte grupper tilskyndelsen og motivationen i endnu højere grad. Det skal systemet kunne leve op til, at motivere og tilskynde. Derfor taler man om galvanisering af socialarbejderne. Det betyder, at de skal hærde sig til at møde klienterne og fortælle dem råt for usødet om deres rettigheder og pligter, så også klienterne bliver galvaniserede til at påtage sig deres pligter.

.
Konkurrencestaten betyder vindere og tabere. Begrebet er hentet fra sportsverdenen, og man kan se for sig, hvordan borgerne forbereder sig og træner og dygtiggør sig til kampen. Det er en absurd forestilling for den

Ole Meldgaard
er chefkonsulent på
Kofoeds Skole,
medlem af Socialpolitisk
Forenings Internationale
Udvalg og formand for
European Anti Poverty
Network i Danmark.

gruppe, jeg kender fra mit arbejde på Kofoeds Skole. For dem handler det om at samarbejde og tage udgangspunkt i den motivation og de kompetencer, de har.

Der foregår en kamp i Danmark om konkurrencestaten. Den er politisk, og den handler dybest set om, hvor meget middelklassen vil betale i skat.

Velfærdsstaten har været middelklassens stat. Gennem velfærdsstaten og omfordeling af indkomster og rigdomme fik en meget større gruppe del i samfundsgoderne. Det er dem, som i dag bestemmer, om de offentlige budgetter skal vokse og med hvor meget, eller om endnu mere skal lægges ud til borgernes eget ansvar.

Hvordan er det gået i velfærdsstaten?

Den sociale ulighed tager til i omfang og dybde.

Velfærdsstaten har ikke formået

at få alle med, at dele sol og vind lige, at give alle en chance. Også i velfærdssamfundet er der vindere og tabere.

Der er gennemført mange reformer de senere år. Reformerne skal sikre, at vi får alle med, at der er plads til alle, at der er brug for alle, og hvordan det nu udtrykkes, at alle skal komme ind på arbejdsmarkedet og yde et bidrag, så der bliver færre tabere. Det er en sympatisk målsætning. Men er den realistisk, og under hvilke betingelser kan målsætningerne realiseres? Uddannelsessystemet er stærkt konkurrencebetonet..

For den mest udsatte gruppe, er det i hvert fald ikke mere konkurrence, der skal til.

For dem bør vi udvikle et
samarbejdssamfund.

*Hele Ole Meldgaards oplæg:
[http://fritnorden.dk/NF2014/
meldgaard1.pdf](http://fritnorden.dk/NF2014/meldgaard1.pdf)*

Mats Ehn:

Riktlinjer för folkhögskolor som glokala omställningscentra

DET HÄR KAN FÖRVÄNTAS AV FOLKHÖGSKOLOR SOM GLOKALA OMSTÄLLNINGSCENTRA

- **Skolans satsning** ska vara förankrad hos ägare och ledning.
- **Omställningsfrågor** ska vara en viktig del i skolans undervisning och i hur internatet sköts.
- **Skolan ska ligga** långt framme när det gäller omställningsfrågor och vara en förebild för deltagare, personal och närområde.
- **Skolan bör vara** miljöcertifierad enligt nationell standard.
- **Deltagarna ska** uppmuntras att ta initiativ till, och genomföra, aktiviteter för inre eller yttre omställning - gärna lokalt på skolan. Skolan ska bidra ekonomiskt till sådana aktiviteter och ledningen ska följa upp och ta vara på engagemanget.
- **Skolan ska etablera** kontakter med miljöorganisationer och vetenskapliga institutioner på regional eller nationell nivå.
- **Skolan ska vara** aktiv i media när det gäller omställningsfrågor.

BAKGRUND

• **År 2012-2014** ledde Folac med stöd av Nordplus ett tematiskt nätverksprojekt med syftet att svara på frågan: Hur kan folkhögskolorna i Norden delta i arbetet med att skapa en mer hållbar framtid? Projektet hade namnet **Glokala omställ-**

ningscentra - folkhögskolan som arena och aktör. Från Sverige deltog Ljungskile och Karlskoga folkhögskolor, dessutom forskningsinstitutionen SWEDESD och Omställning Göteborg. Från Norge deltog Risøy och Ringerike folkhögskolor och Fremtiden i våre

*Mats Ehn
coordinator for
FOLAC,
Folkbildning
- learning for
active
Citizenship*

hender. Från Danmark deltog folkhögskolorna Vestjylland och Nordfyn samt Samsø energiakademi. Nordiska folkhögskolorrådet var också med i projektet.

- **Ett av målen** med projektet var att fastställa riktlinjer för hur folkhögskolor kan utvecklas till lokala omställningscentra - riktlinjer som kan användas efter projektiden och av alla nordiska folkhögskolor, inte bara de som deltog i projektet. Det här är dessa riktlinjer.

GLOKALA OMSTÄLLNINGSCENTRA

- **Vad menar vi** med lokala omställningscentra? I det här sammanhanget används begreppet global för att framhäva hur lokala processer påverkas av globala och vice versa. Till exempel kan lokala ageranden inom energianvändning eller transporter påverka det globala

klimatet, medan internationella handelsavtal kan påverka människors möjlighet att agera lokalt. Att använda begreppet omställning istället för till exempel hållbar kommer från omställningsrörelsen och betraktas som ett mer radikalt begrepp. Med omställning menas alla aspekter av hållbarhet, inte bara miljön. Samhällets nuvarande produktions- och konsumtionsmodell med ökad resursförbrukning och ständig ekonomisk tillväxt är inte möjlig med utgångspunkt i jordens resurser. Därför är en omställning nödvändig.

- **Ett globalt** omställningscenter ska vara en plats för kunskap, reflektion och erfarenhetsutbyte. Centrat ska arbeta för en grön omställning och ett hållbart medborgarskap på alla plan. Värdegrunden finns i det grundtvigska kulturarvet och inspireras av Ken Wilbers integreringsteori där hela människan, kropp och själ, finns med i relation till den globala verkligheten. Vårt individuella och kollektiva agerande påverkas av inre processer, som individuella tankar och känslor eller kollektiva normer.

SYFTE

- **Syftet med riktlinjerna** (och med det ursprungliga projektet) är att ge folkhögskolor verktyg för att kunna utvecklas som lokala centra för hållbar omställning i samverkan med miljöorganisationer, aktiva medborgare, lokala myndigheter och näringsliv.

MÅL

Målen med riktlinjerna (och det ursprungliga projektet)

- **Folkhögskolor**, folkhögskoleorganisationer, miljöorganisationer och forskningsinstitutioner från de nordiska länderna bildar ett tematiskt nätverk. Nätverket utbyter erfarenheter och utvecklar ny kunskap om hur folkhögskolorna kan förändra såväl sitt inre omställningsarbete - med kurser, studerande och personal - som sitt yttre arbete som mötesplats och samverkanspart med aktiva medborgare, organisationer inom civilsamhället, lokala myndigheter och näringsliv.
- **Riktlinjerna** för och erfarenheterna av att vara ett lokalt omställningscentra

sammanfattas och sprids till alla folkhögskolor i Norden via tidskriftsartiklar, hemsidor och sociala media.

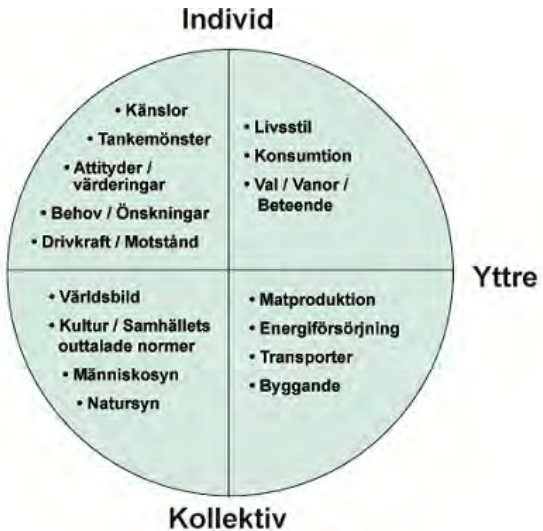
Förväntade resultat är:

- **Ökad kunskap** om och handlingsberedskap kring omställningsfrågor hos personal och deltagare.
- **Strategier** och verktyg som leder till ökad interaktion med aktiva medborgare, organisationer, myndigheter och näringsliv kring omställningsfrågor.
- **Etablerade** samarbeten mellan folkhögskolan och forskningsinstitutioner när det gäller omställningsfrågor.
- **Fler kurser** och kursinslag med omställningstema.
- **Ökade kunskaper** om fördelar och nackdelar med olika miljöstyrningssystem.
- **Ökad synlighet** för folkhögskolans miljöarbete i traditionella och sociala medier.

Figur:
Bilden visar
Omställningens
dimensioner med
hjälp av Ken Wilburs
kvadrant.

Omställningens
dimensioner
- Allt samtidigt

När vi talar om omställning till hållbart samhälle brukar det oftast handla om hur vi i framtiden ska bygga våra hus, transportera oss, få mat, eller vilka energislag som är långsiktigt hållbara att använda. Vi talar också om konsumentmakt och individens ansvar att ändra sina vanor. I båda fall handlar det om förändringar i det yttre, må det vara åtgärder på kollektivplanet eller sådana som individen

själv kan styra över. I figuren symboliseras detta av yttre individuell respektive yttre kollektiv dimension.

Därför är folkhögskolor
lämpliga arenor för
omställningsfrågor

• **I Norden finns** 400 folkhögskolor spridda över hela regionen. Folkhögskolornas kursplanefrihet och uppdrag att fördjupa demokratin och skapa kunskap, intresse och engagemang kring aktuella samhällsfrågor ger oss unika möjligheter att fungera som lokala arenor och aktörer för omställningsarbetet. Flera folkhögskolor i Norden arbetar redan i denna riktning. Folkhögskolornas nationella och nordiska strukturer möjliggör också en effektiv och vid spridning till folkhögskolor, studieförbund och

organisationer inom civilsamhället i hela Norden och även övriga Europa.

• **Folkhögskolornas** position mellan gymnasium och högre utbildning placerar dem centralt i förhållande till att skapa intresse för omställningsfrågor bland de tusentals unga människor som varje år väljer att fördjupa sig det de brinner för. Samtidigt ger folkhögskolornas folkliga förankring och tvärvetenskapliga praxis en unik utgångspunkt för hållbar upplysning till ett brett lager av befolkningen.

Mere vedr. Mats Ehns oplæg: <http://fritnorden.dk/NF2014/indledere.html>

Mikael Nyberg:

DET STORA TÅGRÅNET

Från hela folkets järnväg till hela folkets tågkaos

**Tåg som inte går i tid.
Tåg som inte går alls.
Nedfallna kontaktledningar.
Haverier. Dödsolyckor.
Den svenska järnvägen är i
kris. Och det beror inte
främst på snön.**

Tågtrafik kräver samordning och planering. Men svenska politiker bestämde i slutet av 1980-talet att det skulle fungera bättre med marknadsme-

Fuskjobb ersätter yrkeskunskund i underhåll av spår och vagnar, och tåg blir stående i timtal ute i spåren för att fungerande beslutsgångar brutits sönder.

För personalen i vagnarna gäller det att le och se ut att trivas i ett tilltagande kaos. Modellen med fri konkurrens på spåren övergavs redan i järnvägens barndom. Nya försök i Storbritannien fick katastrofala följder. Men svenska politiker framhärdar.

Det stora tåggrånet är den första boken om tågkaoset. Jag har grävt i dokumenten och talat med banarbetare, tågmästare, städare, lokförare och tjänstemän. Det finns ett samband, visar det sig, mellan järnvägens sönderfall och de finansiella bubblorna.

Illustration:
Max Gustafson

niser. Arbetskamrater som förr löste problem tillsammans sitter nu på var sin sida i gräl om paragrafer i affärskontrakt. Det blir fler och fler administratörer, färre och färre järnvägare ute på spåren.

Mere vedr. Mikael Nybergs
oplæg: [http://fritnorden.dk/NF2014/
indledere.html](http://fritnorden.dk/NF2014/indledere.html)

Mikael Nyberg är svensk frilansjournalist och författare. Han är ansvarig utgivare av tidskriften Clarté. "Det stora tågrånet" er hans tredje bok

Det stora tågrånet
av Mikael Nyberg
ISBN: 9789185703685 (inbunden)
ISBN: 9789187207037 (pocket)
288 sidor.
Foto: Mikael Nyberg.
Illustrationer: Robert Nyberg

... En udløber af Nordisk Folkriktsdag 2014?

I anledning af sit oplæg blev Mikael Nyberg interviewet til "Jernbane-tidende", så danske jernbanearbejdere nu kender hans synspunkter. Seneste nummer af bladet bragte denne nyhed:

TÆT NORDISK SAMMENHOLD GAVNER MEDLEMMERNE

Sammenhold gør stærk. Det er gammel visdom, men det bliver det ikke mindre rigtigt af.

Af Gunnar Lomborg, journalist

Fire arme kan løfte mere end én. Det har de nordiske jernbaneforbund erfaret, og derfor samarbejder de nu tæt på formandsplan om at forhindre løndumping, dårlige arbejdsvilkår og urimelige vilkår hos selskaber, der opererer i flere lande.

I de nordiske lande – Danmark, Sverige, Norge og Finland – har jernbaneforbundene erkendt, at de må stå sammen for at forhindre, at grænseoverskridende operatører spiller medarbejderne i de forskellige lande ud mod hinanden.

*Fortsættelsen kan læses på:
<http://www.djf.dk/nyhed/tæt-nordisk-sammenhold-gavner-medlemmerne>*

Kolofon:

Dette nummer af
Frit Norden
er redigeret af Lissie Thording
(ansv.)

Bladet udkommer primært på
netadressen
<http://www.FritNorden.dk>
og er fælles medlemsblad for
Frit Norden Danmark,
Fritt Norden Norge og
Fritt Norden Sverige

*Mangfoldiggørelse er tilladt med
tydelig kildeangivelse*

På hjemmesiden under
fanen 'KONTAKT' kan du

- melde dig ind i
foreningen
Frit Norden
- tilmelde dig vores
mail liste
- eller sende et
støttebidrag

Bank reg.nr. 1551
Konto nr. 317 7920

Gør noget for et

Frit Norden

Nærmere oplysninger hos
formændene:

Frit Norden Danmark

Jesper Morville
Christianshvidevej 3, 1. sal
DK-2920 Charlottenlund
JesperMorville@mail.dk

Fritt Norden Norge

Svein Lanser
Ravnkollbakken 2,
N-0971 Oslo
lansersvein@live.no

Fritt Norden Sverige

Gunilla Winberg
Bastugatan 37
S-11825 Stockholm
rigun@comhem.se